

Kültürleriçi Bir Yaklaşım: Farabi Değişim Programı'ndan Yansımalar

An Intracultural Approach: Reflections from Farabi Exchange Program

Tuba GÖKÇEK*

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Öz

Yükseköğretim Reform Hareketleri kapsamında yer alan “Yükseköğretim Kurumları Arasında Öğrenci ve Öğretim Üyesi Değişim Programı”, kısaca “Farabi Değişim Programı” olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, eğitim fakültesi öğrencilerinin Farabi Değişim Programı'na başvurma nedenleri, beklentileri, programın öğrencilere sağladığı katkılar ve gönderildikleri üniversitelerdeki olanaklar ile öğretim uygulamalarına ilişkin görüşlerini ayrıntılı olarak irdelemektir. Araştırmanın örneklemini; Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Fatih Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü'nden Farabi Değişim Programı'ndan faydalanan 30 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri, araştırmacı tarafından oluşturulan yapılandırılmış form aracılığıyla elde edilmiştir. Verilerin analizi, nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın sonunda öğrencilerin ailevi, farklı bir üniversite ortamı ve eğitimi tanıma, sosyal ve kültürel anlamda kendilerini geliştirme ve daha kaliteli eğitim alma gibi nedenlerden dolayı Farabi Programı'na başvurdukları ve programın onlara sosyal, kültürel, kişisel ve mesleki gelişim açısından katkı sağladığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Farabi Değişim Programı, Eğitim Fakültesi, Lisans Öğrencileri.

Abstract

The aim of the study is to examine, in detail, the education faculty students' reasons for applying the Farabi Program, their expectations, contributions of the program to them and their views about the opportunities and teaching practices they gained at the partner universities. The sample of the study consisted of 30 students from the KTU Fatih Education Faculty Elementary Education Department who have benefited from Farabi student exchange program. The data of the study gained from a structured form developed by the researcher. The analysis of the data was made by using content analysis as a qualitative data analysis technique. At the end of study, it has emerged that students apply for the program because of family matters, knowing to different university environment and education, developed themselves socially and culturally, and received quality education. The program also contributed to them in terms of social, cultural, personal and professional development.

Keywords: Farabi Exchange Program, Faculty of Education, Undergraduate students.

Summary

Purpose

The process of change and renewal that is caused by globalization influences higher education systems as well. The demand for a community of information created by globalization and higher education is increasing and universities encourage student activities in order to

* Yrd. Doç. Dr. Tuba GÖKÇEK. KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Matematik Eğitimi Bölümü 61335 Söğütli/TRABZON. e-posta: tgokcek@ktu.edu.tr

improve the quality at education (Maiworm, 2001; Usher, 2009). The student exchange programs put into effort in cooperation with improving common senses among countries in the field of education are considered within these activities. The mobility applications across Europe in higher education started in 1987 and have been part of the programs in Turkey since the year 2004. The aim of the Erasmus program focusing on higher education is to increase the quality of higher education in Europe and strengthen European dimension. In line with these mobility projects carried out throughout Europe, student and lecturer an exchange program among higher education institutions has been carried out since the academic year of 2009-2010 onwards. The program called Farabi Exchange program aims that students continue their studies at another higher education institution for a period of one or two semesters. Farabi program has been carried out in our country for the last two years, there is no study focused on students' views and expectations about the program, and experience they gain throughout the program.

Results

Based on the findings obtained from the study, it was found that 35% of the students applied to Farabi program for familial reasons, 26.7% for seeing a different university and education setting, 15% to improve themselves socially and culturally. While selecting the university for the program, 33.3% pointed out that what extend the university provide socially and culturally rich environments, 31.8% of them expressed that they wanted to be closer to their families. Of the students, 39.6% had an expectation of having a good vocational education at the university they attend while 37.5% expected to gain a social and cultural perspective. Another finding of the study was that Farabi program was found to give a support to the students in social and cultural sense (49%), personal and professional development (13.7%) and getting to know a new university environment (11.7%). While commenting on the facilities at the universities they visit, most of the students visiting greater cities indicated that the universities there offered them good opportunities in terms of technology, library, computer laboratory and the Internet access. Almost half of the students pointed out that their host universities had better educational opportunities in terms of library, classroom and laboratories and also of obtaining course notes than the universities they visited. Finally, as for the evaluation of teaching practices of the universities, six students pointed out that their own universities were more compelling in terms of education and test system; four expressed that the lecturers in the university they visit were more friendly and open-minded; and while five students thought that training in KTU was more practical and student centered, another four believed that training in KTU was more theoretical and teacher centered.

Discussion and Conclusion

It has emerged that students apply for the program because of family matters, knowing to different university environment and education, developed themselves socially and culturally, and acquired quality education. The program also contributed to them in terms of social, cultural, personal and professional development. The expectations of the students from the universities they are going to visit was found to be a good education in terms of profession and the wish to improve oneself socially and culturally. It was determined that most of the students' expectations were met through Farabi exchange program and the program contributed to them especially in social and cultural sense and also personally and professionally. Similar to these results, the study by Şahin (2007) indicated that the program made a positive contribution socio-culturally to Turkish students with experience of Erasmus. Also, the views of the Erasmus students included in the study by Kasapoğlu-Önder and Balcı (2010) were firstly into the satisfaction with the academic opportunities in the program mostly and the support it gives to individual development secondly.

Giriş

İçinde yaşadığımız dünyanın son zamanlardaki en önemli olgusu küreselleşme olgusudur. Küreselleşme, beraberinde yenilikleri ve değişimleri de getirmektedir. Bu noktada bireylerin ve toplumların çevrelerindeki değişimlere duyarsız kalmamaları, birbirlerinin eylem ve deneyimlerinden etkilenmeleri, bunları paylaşmaları ve yaymaları zorunlu hale gelmektedir. Toplum yapısında meydana gelen gelişmeler; nüfusun farklılaşması, ekonomik dönüşüm, yaşam tarzlarının değişmesi küreselleşmenin yol açtığı önemli değişim konularından sadece bazılarıdır. Bütün bunlar bilginin küresel düzeyde paylaşımı ve yayılması ile yakından ilişkili görünmektedir (Balay, 2004). Küreselleşme ve bilgi toplumunun dinamik ve halen devam eden oluşumlar olduğu dikkate alındığında, eğitim, eğitilmiş insan, öğrenme, öğretmen ve öğrenci gibi kavramların yeniden tartışılması gerekmektedir (Özden, 2002). Küreselleşme ve bilgi toplumuna geçiş, örgütler gibi bireylerin taleplerini de etkilemektedir. Zira yaşam boyu öğrenme anlayışı, eğitim ve öğrenme ile ilgili sorumluluğu, bireysel gelişime vurgu yapmak suretiyle bireylere de yüklemektedir (Avrupa Komisyonu, 2010). Küresel bilgi toplumunda eğitimsel değişim, yeni döneme uyum sağlayabilen öğrencilerin yetiştirilmesini ifade eder. Bilgi toplumu olma yolunda eğitimden ve eğitim sisteminden beklenen de kendini tanıyan, geliştiren, sorgulayan, duyarlı bireyler yetiştirmektir (Balci, 2000).

Küreselleşmenin neden olduğu değişim ve yenileşme süreci, yükseköğretim sistemlerini de etkilemektedir. Küreselleşmenin yarattığı bilgi toplumu ile yükseköğretime olan talep artmakta, üniversiteler öğretimde kaliteyi iyileştirmek için kurumlar arası işbirliği yaparak öğrenci hareketliliğini teşvik etmektedirler (Maiworm, 2001; Usher, 2009). Nitekim kurumların eğitimdeki başarılarının arkasındaki etkenlerden birisi; eğitimde dışa açılmaları ve bu konuda öğrencilerine fırsatlar sunmaları, onların bireysel gelişimlerine katkı yapmalarıdır (Kasapoğlu-Önder ve Balci, 2010). Böylece sosyal sistemler olarak yükseköğretim kurumları, kurumun içindeki ve dışındaki beklentileri karşılamak amacıyla farklı ve yeni uygulamaları yürürlüğe koymaya çalışmaktadırlar (Özdemir, 1998). Eğitim alanında ülkeler arasında ortak anlayışlar geliştirmek amacıyla işbirliğiyle uygulamaya konan öğrenci değişimi projeleri de bu uygulamalar arasında yer almaktadır. Değişim kişiye mesleki bilgisinde kazanç, yaşam deneyimi ve kendi kurumundaki çalışmalarda yeni bir bakış açısı sağlaması, karşılıklı bilgi alışverişini artırması ve kişisel gelişimi desteklemesi bakımından yararlıdır (Stastna, 2001). Beulah Rohlich (1993) eğitimcilerin yıllardır uluslararası değişim programlarının “zenginleştirici bir deneyim” olduğuna inandıklarını söylemektedir.

Yükseköğretimde Avrupa çapında hareketlilik uygulamaları pilot projeler ile 1987 yılında başlamıştır. Avrupa Komisyonu 1987'den beri öğrenci ve akademisyenler için bir değişim programı olan Erasmus'u desteklemektedir. Program 1995 yılında Socrates Programı içerisine alınmıştır. Erasmus Programı, üniversiteler arasında işbirliğini teşvik ederek, öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa'da karşılıklı değişimini sağlayarak programa katılan ülkelerdeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınmasına çalışmaktadır. Bu program kapsamında, üniversiteler öğretim elemanı ve öğrenci değişimini sağlamak ve ortak bir müfredat oluşturmak için maddi destek almaktadırlar (Yağcı, vd., 2007; Yiğit, vd., 2009). Öğrenci Hareketliliği (Student Mobility) üzerine yapılan çalışmaların da belirttiği gibi Erasmus ve Socrates gibi Avrupa Birliği programlarının Avrupa içi (intra-European) değişkenliği önemli ölçüde geliştirdiği görülmektedir (Altbach, 2002). Türkiye ise Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programlarına 1 Nisan 2004 tarihinde tam üye olarak katılmış, 31 Aralık 2006'da bu ilk dönem sona ermiştir. Ocak 2007-Aralık 2013 dönemini kapsayan tarihler arasında ise Erasmus Programı ikinci döneme girmiştir. TUA (2008) bu ikinci dönemde eğitimle ilgili tüm alt program ve faaliyetlerin bütüncül bir yaklaşımla tek bir program olacak şekilde Yaşamboyu Öğrenme Programı (Lifelong Learning Programme) çatısı altında birleştirildiğini belirtmektedir (Akt. Uysal ve Şahin, 2008).

Avrupa çapında gerçekleştirilen bu hareketlilik projelerinin paralelinde ülkemizde de 2009-2010 eğitim-öğretim döneminden itibaren Yükseköğretim Kurumları Arasında Öğrenci ve Öğretim Üyesi Değişim Programı uygulanmaya başlanmıştır. Kısaca “Farabi Değişim Programı” olarak adlandırılan bu program üniversite ve yüksek teknoloji enstitüleri bünyesinde ön lisans,

lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim-öğretim yapan yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim üyesi değişimini içermektedir. Farabi Değişim Programı, öğrenci veya öğretim üyelerinin bir veya iki yarıyıl süresince kendi kurumlarının dışında bir yükseköğretim kurumunda eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmelerini amaçlamaktadır. Ancak, ön lisans ve lisans programlarının hazırlık ve birinci sınıfında okuyan öğrenciler bu değişimden yararlanamamaktadır. Değişim, iki yükseköğretim kurumu arasında imzalanan Farabi Değişim Programı Protokolü ile gerçekleştirilir (URL-1, 2011). Açıklanan verilere göre bu programdan yararlanmayı hak eden öğrenci sayısı ilk döneminde 496 iken 2010-2011 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında bu sayı artmış ve rakam 637'ye yükselmiştir (URL-2, 2011).

İlginin giderek arttığı böyle bir programın öğrencilere yaşattığı deneyimler ve Yükseköğrenim Kurumu'na yansımaları ile ilgili bilgi sahibi olmanın, programın devamlılığı ve faydalılığı bakımından önemi inkâr edilemez. Literatür incelendiğinde, öğrenci hareketliliğiyle ilgili yapılan uluslararası karşılaştırmalı çalışmaların sadece hareketliliğe başvuran öğrenci ile ilgili olmayıp, onların çalışma programları ve yurtdışı deneyimleri, gittikleri ülkedeki yaşam koşulları, yurtdışındaki öğrenime uyumları, akademik başarılarını değerlendirme gibi birçok konuda kapsamlı bir tablo sunmakta olduğu görülmektedir (Maiworm, Steube, & Teichler, 1991; Teichler, 1996; Teichler & Maiworm, 1994). Ayrıca, ulusal ve uluslararası düzeyde Erasmus gibi yurtdışı değişim programları hakkında öğrencilerin sınıf yönetiminin boyutlarına ilişkin görüşleri, bu programların rolü, geliştirilmesi ve uygulanması ile katılımcılara sağladığı yararlar, giden ve gelen öğrenciler üzerindeki etkileri, onların farklı ülkelere gitme nedenleri, değişim programları ile dil öğrenimleri arasındaki ilişki bakımından da çalışmaların bulunduğu tespit edilmiştir (Ault ve Martell, 2007; Messer ve Wolter, 2007; Yağcı vd., 2007; Mirici vd., 2009; Yiğit vd., 2009; Kasapoğlu-Önder ve Balcı, 2010; Boyacı, 2011). Ancak, Farabi Programı'nın ülkemizde son iki yıldır uygulanmasına rağmen değişim öğrencilerinin uygulama hakkındaki görüşleri, programdan beklentileri ve programın onlara kazandırdığı deneyimlere ilişkin çalışmalara rastlanmamıştır. Literatürde bu konuda bir boşluğun olduğu göze çarpmakta ve Farabi Programı'nın amacına ulaşip ulaşmadığını değerlendirmek adına mevcut çalışmanın yapılma ihtiyacı gündeme gelmektedir. Bu çalışmada Farabi Öğrenci Değişim Programı'ndan yararlanmış olan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin görüşleri alınarak, öğrencilerin programa başvurma sebepleri, programdan beklentileri, programın öğrencilere sağladığı katkılar ve gönderildikleri üniversitelerdeki olanaklar ile öğretim uygulamalarına ilişkin görüşlerinin genel bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, öğrencilerin programdan beklentileri, programın öğrencilere katkısı ve gittikleri üniversitedeki öğrenme ortamlarına ilişkin görüşlerini detaylı olarak sunmak amacıyla eğitim bilimlerinde yaygın olarak kullanılan nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan “durum çalışması (case study)” yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışması; araştırmacıya, özel bir durum veya olay üzerinde yoğunlaşabilme ve çalışmada yer alan değişik faktörleri tanımlayabilme fırsatı vermesi sebebiyle (Bogdan ve Biklen, 1998; Yin, 1994) çalışmada tercih edilmiştir. Çalışma, tek bir analiz birimi olarak Farabi Programı'nı ele aldığından özel durum çalışmasının bütüncül tek durum deseni ile yürütülmüştür (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırma Grubu: Araştırmanın verileri evrenden amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen örneklem üzerinden toplanmıştır. Çalışma, Farabi Öğrenci Değişim Programı'ndan yararlanmış Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ), Fatih Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü öğrencileri ile yürütülmüştür. İlköğretim Bölümü'nün Okulöncesi Öğretmenliği(5), Sınıf Öğretmenliği(7), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği(6), Fen Bilgisi Öğretmenliği(5) ve Matematik Öğretmenliği(7) anabilim dallarından olmak üzere toplam 30 öğrenci (23 kız, 7 erkek) bu çalışmanın araştırma grubunu oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması: Araştırma verileri geliştirilen açık uçlu anket yoluyla toplanmış ve bu amaçla araştırmacı tarafından "Farabi Öğrenci Anket Formu" oluşturulmuştur. Çünkü çalışma bir durum çalışmasıdır ve amacı gereği ankete katılanlardan özgün cevaplar alınması gerekmektedir. Bunu sağlama yollarından biri de açık uçlu anket uygulamasıdır. Form geliştirilirken öğrencilerin programa başvurma ve gidecekleri üniversiteyi tercih etme sebepleri, programdan beklentileri, programın onlara sağladığı katkılara ilişkin sorular üretilmiş ve taslak formun pilot çalışması Farabi Programı'ndan faydalanan beş öğrenci ile yapılmıştır. Pilot uygulamanın ardından anket formunda yer alan sorular tekrar gözden geçirilmiş ve değerlendirme sonuçları dört uzmanın görüşüne sunulduktan sonra, formda yer alan altı açık uçlu soruya son şekli verilmiştir. Anket sorularının geliştirilme aşaması tamamlandıktan sonra örneklemden öğrencilerden 2009-2010 bahar dönemi Farabi Değişim Programı'ndan yararlanarak KTÜ'ye geri dönmüş olan 8 öğrenciye anket formu elden verilmiş ve doldurmaları sağlanmıştır. Ancak 2010-2011 güz-bahar dönemi için gönderilen ve henüz programı tamamlamamış olan 38 öğrenciye ise mevcut mail adresleri aracılığıyla form ulaştırılarak çalışmaya katılmaları sağlanmıştır. Dağıtılan 46 formdan 30 tanesi geri dönmüştür.

Verilerin Analizi: Açık uçlu sorulara verilen cevaplardan elde edilen veriler, nitel veri çözümleme yolları kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Kodlama işlemi yapılarak veriler için kod listesi geliştirilmiştir. Daha sonra bu kodlamalar belirli kategoriler altında toplanarak temalar oluşturulmuştur. Temalar belirlenirken araştırmacı ulaştığı sonuçların ne kadar isabetli olduğu konusunda, aynı alanda çalışan diğer araştırmacıların görüşlerine başvurarak çalışmanın güvenilirliğini artırmaya çalışmıştır. Böylece, hem bulunan sonuçların desteklenmesi, hem de varılan sonuçlara ilişkin varsa alternatif açıklamaların getirilmesini sağlamıştır. Bulgular, oluşturulan temalara ait frekans tabloları halinde sunulmuştur. Ayrıca, araştırma bulgularının içgüvenirliğini ve geçerliğini artırmak amacıyla öğrenci görüşlerinden sıkça alıntılar yapılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırma verilerinin analizi sonucu elde edilen bulgular frekans dağılımları biçiminde ve araştırmaya katılanların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmiştir. Bulgular öğrencilerin

- Farabi Programı'na başvurma ve gidecekleri üniversiteyi seçme sebepleri
- gidecekleri üniversiteden beklentileri ve programın sağladığı katkılar ile
- gittikleri üniversitelerdeki olanaklar ile öğretim uygulamaları hakkındaki görüşleri şeklinde alt başlıklar halinde sunulmuştur.

Öğrencilerin Farabi Programı'na Başvurma ve Gidecekleri Üniversiteyi Seçme Nedenleri

Bu kısımda öğrencilerin Farabi Değişim Programı'ndan yararlanma ve gidecekleri üniversiteyi seçmelerinin temel nedenleri sunulmuştur. Bu nedenlere ilişkin Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1

Farabi Değişim Programı'na Başvurma Nedenleri

	Temel Nedenler	f	%	Örnek görüşler
Kişisel Nedenler	Ailevi	21	35	<p>"Memleketimde okuma hayalim ve aileme yakın olmak istemem."</p> <p>"...Aileme yakın olmak istediğimden dolayı başvuruyu yaptım.."</p> <p>"Ailemin İzmir'de bulunması..."</p>
	Ekonomik	5	8,3	"Bursa ihtiyacım olduğu için..."
	Sağlık	1	1,6	"Sağlık sorunlarım vardı, bundan dolayı"
Eğitsel Nedenler	Farklı üniversite ortamı ve eğitimi tanıma	16	26,7	<p>"Eskişehir'i merak ettiğim için ve eğitimime katkı sağlayacağını düşündüğüm için.."</p> <p>"...buradaki eğitimin nasıl bir şekilde işlediğini merak ettiğimden..."</p>
	İstediği üniversitede okuma	4	6,7	<p>"Hayalimdeki üniversite..."</p> <p>"Selçuk Üniversitesi'nde okumayı çok istediğim için.."</p>
	Kaliteli eğitim	4	6,7	<p>"Kaliteli bir üniversite eğitimi..."</p> <p>"Öncelikle Ankara'da bir üniversiteye geldiğim için kendimi akademik anlamda daha iyi geliştireceğime inanıyor olmam."</p>
Sosyal Nedenler	Sosyal ve kültürel anlamda gelişim	9	15	"...Büyük şehirde üniversite okumanın bana ileriki hayatımda daha çok şey katacağını düşündüm."
	Toplam	60	100	

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir kısmı (%35) ailevi nedenlerden dolayı Farabi Öğrenci Değişim Programı'ndan yararlanmak istediklerini belirtmektedir. Bunun yanı sıra eğitsel açıdan farklı bir üniversite (merak ettiği) ortamı ve eğitimi tanımak (%26,7), istediği üniversitede okumak (%6,7) ve kaliteli bir eğitim almak (%6,7) gibi nedenlerden dolayı bu programa

başvurduklarını ifade eden öğrenciler de olmuştur. Ayrıca öğrencilerin başvuru nedenlerinin % 15'ini sosyal ve kültürel anlamda kendilerini geliştirme gerekçesi oluşturmaktadır. Benzer olarak Messer ve Wolter (2007) öğrencilerin değişim programlarına başvurma sebeplerini ilk sırada yabancı dil öğrenimi almak, daha sonra ise özel alan bilgilerini geliştirmek olarak bulmuşlardır. Ancak bu çalışmada öğrenciler sosyalleşmeyi önemli bir gerekçe olarak belirtmemişlerdir.

Öğrencilerin Farabi Değişim Programı'na başvururken gidecekleri üniversiteyi tercih etmelerini etkileyen faktörler aşağıda Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Öğrencilerin Gidecekleri Üniversiteyi Tercih Etme Nedenleri Faktörler

Faktörler	f	%
Sosyal ve kültürel anlamda fayda	22	33,3
Aileye yakın olma	21	31,8
Daha iyi eğitim alacağına olan inanç	10	15,2
Üniversitenin ve bölümün imkânları	9	13,6
Diğer (ekonomik ve akademik)	4	6,1
Toplam	66	100

Tablo 2'den de görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%33,3) gidecekleri üniversiteyi tercih ederken kendilerine sosyal ve kültürel anlamda katkı sağlayacağına inandıkları için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda yine birinci gerekçeye yakın bir yüzde (%31,8) ile öğrenciler tercih yaparken ailelerine yakın veya aynı illerdeki üniversiteleri seçtiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler, üçüncü etmen olarak daha iyi bir eğitim alacaklarını (%15,2) ve gidecekleri üniversitenin ve bölümün imkânlarının daha iyi olacağını (%13,6) düşündükleri için bu üniversiteyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, Tablo 2'de açığa çıkan etmenlerin yanı sıra diğer faktörler olarak öğrencilerin %6,1'i ekonomik ve akademik kariyer nedenlerini tercih sebebi olarak göstermişlerdir. Bunlardan bir öğrenci gelecekte akademik kariyer yapmak istediği üniversiteyi tanımak istediğinden bu üniversiteyi tercih ettiğini ifade etmiştir. Tablo 1 ve Tablo 2 genel olarak değerlendirildiğinde öğrenciler Farabi programına başvururken kişisel ve eğitsel nedenleri ön planda tutarken, gidecekleri üniversiteyi tercih ederken sosyal ve kültürel fayda ile ailevi nedenler daha önem taşımış eğitsel nedenler ise üçüncü sırada yer almıştır.

Öğrencilerin Gidecekleri Üniversiteden Beklentileri ve Programın Öğrencilere Sağladığı Katkılar

Farabi programından yararlanan eğitim fakültesi öğrencilerinin gidecekleri üniversiteden beklentilerine yönelik bulgular Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3
Öğrencilerin Gidecekleri Üniversiteden Beklentileri

Beklentiler	f	%	Örnek görüşler
Mesleki açıdan iyi bir eğitim	19	39,6	<p>"Eğitim düzeyinin kendi üniversitemdeki gibi kaliteli olması beklentisi ile gittim."</p> <p>"Çok güzel bir eğitim alacağımı düşünüyordum..."</p> <p>"Okul öncesi eğitimi alanında kaliteli hocaların olacağını düşünüyordum..."</p> <p>"Eğitim kalitesinin en üst seviyede olduğunu, bölümümle ilgili alanında uzman hocaların eğitim verdiğini sıkı bir disiplin içerisinde alanında uzman yetiştirme amacı olan bir okul olarak Gazi Üniversitesi'nden beklentilerim oldu."</p>
Sosyal ve kültürel anlamda gelişim	18	37,5	<p>"...Büyük şehirde okuyacak olmanın ufkumu daha çok açacağına inanıyordum."</p> <p>"Sosyal açıdan daha iyi olacağımı düşünüyordum."</p> <p>"...sosyal açıdan arkadaş çevrem de genişleyeceğine dair beklentilerim vardı."</p> <p>"...insanlarla olan ilişkilerimi daha ileri götürmek."</p> <p>"Farklı bir sosyal çevre ile değişik görüşlere sahip öğretim elemanları ile etkileşimde bulunmak."</p>
Akademik anlamda kolay bir yıl geçirmek	3	6,3	<p>"KTÜ' de uygulanan eğitimin zor olduğunu bildiğim için burada daha kolay ve sıkıntısız bir eğitim yılı geçireceğimi düşünüyordum."</p> <p>"Sadece tek bir beklentim vardı, o da KTÜ'ye göre daha kolay bir yıl geçirmektir."</p>
Diğer	4	8,3	<p>"Farabi Değişim Programı'nı uzatabilmek ve gittiğim üniversitede 4. Sınıfta da kalabilmek en büyük beklentimdi..."</p> <p>"...gideceğim üniversitenin adı bir dönem bazı siyasal olaylar ile anıldığı için bazı çekincelerim vardı."</p>
Beklentisi yok	4	8,3	<p>"Ondokuzmayıs Üniversitesi bildiğim bir ortam olduğu için pek fazla beklentim yoktu."</p> <p>"Açıkçası çok bir beklentim yoktu."</p>
Toplam	48	100	

Tablo 3'teki bulgulara göre, Farabi Programı'ndan yararlanan öğrencilerin gidecekleri üniversiteden beklentilerini mesleki açıdan iyi bir eğitim (%39,6), sosyal ve kültürel anlamda gelişim (%37,5) gibi görüşlerle ifade etmişlerdir. Bununla beraber gideceği üniversitede akademik anlamda daha kolay bir yıl geçirmeyi (%6,3) bekleyen öğrenciler de olmuştur. Ayrıca tabloda diğer başlığı altında "memleketimde okuma keyfi" veya "programın süresini uzatıp orada bitirmek" gibi beklentiler ifade eden öğrencilerle birlikte "gideceği üniversite ile ilgili korkusu olduğunu belirten bir öğrenci de vardır. Öğrencilerin (%8,3) ise başvurduğu üniversiteden hiçbir beklentisi olmadığına yönelik görüş bildirmiştir.

Farabi Programı'nın öğrencilere katkılarına ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur. Çalışmaya katılan 22 öğrenci Farabi Programı'nın kendilerine çeşitli açılardan katkıları olduğunu

ifade etmişlerdir. Ancak 7 öğrenci ise bu programın beklentilerini karşılamadığını ve kendilerine katkısı olmadığını belirtmiştir. Katılımcı öğrencilerden biri ise bu konuyla ilgili hiçbir yorum yapmamıştır.

Tablo 4

Farabi Programının Öğrencilere Sağladığı Katkılar

Katkılar	F	%	Örnek görüşler
Sosyal ve kültürel gelişim	25	49	"...ve sosyal olarak katkısı oldu, yeni arkadaşlar edindim."
			"Farklı insanlar, farklı hocalar, farklı bir sistem görüp tecrübe etmiş oldum."
			"Farklı insanlarla iletişim, arkadaşlık kurmak güzel oldu."
Kişisel ve mesleki gelişim	7	13,7	"Ankara'nın olanaklarından faydalandığımı düşünüyorum. Tiyatrolarıyla, seminerleriyle kendimi geliştirdim."
			"...değişik düşüncelere sahip öğretim elemanları ile etkileşimde bulunmamın kişisel gelişimim açısından faydalı olduğunu düşünüyorum."
			"Kendimi birçok alanda geliştirdim, alanımla ilgili çeşitli seminerlere katılıyorum."
Farklı üniversite ortamı	6	11,7	"Aradığım uzmanlara rahatlıkla ulaşabiliyorum... Kendimi alanımda geliştirmemde o kadar faydalı oldu ki..."
			"Farabi Programı benim büyük bir üniversite ortamı görmemi sağladı."
			"Farklı bir üniversite gördüm...."
Ekonomik yönden	4	7,8	"...başka üniversitelerde nasıl eğitim aldıklarını gözlemlerdim, bu yönlerden beklentilerimi karşıladı."
			"...Bu üniversitedeki eğitimi görme imkânım oldu."
			"Maddi katkısı oldu."
Akademik başarı	2	3,9	"...Bursundan yararlanıyorum."
			"Bu program genel ortalamamı yükseltmek için büyük bir olanak sağladı. KTÜ'ye göre daha kolay bir sene geçirdim."
			"Eğitim-öğretim yönünden pek yararı olmadı. Buradaki alan hocalarından çok daha şeyler bekliyordum..."
Sosyal ve akademik tatminsizlik	5	9,8	"Aldığım eğitim olarak beklentilerimi karşılamadı..."
			"Akademik açıdan fazla bir şey kattığını söyleyemem, aksine kaybettirdi."
			".....ve yaşadığım en önemli problem, gelmiş olduğum sınıfın çok soğuk bireylerden oluşuyor olması nedeniyle arkadaş ortamı oluşturmakta çok zorlandım."
Uyum	2	3,9	
Toplam	51	100	

Tablo 4'ten görüldüğü gibi öğrencilerin büyük bir kısmı (%49), bu programın sosyal ve kültürel bakımdan katkısı olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Şahin (2007)'nin çalışmasında Erasmus deneyimini yaşayan Türk öğrencilere, programın diğer katkılarının yanı sıra sosyokültürel açıdan da deneyim kazandırdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrenciler kişisel ve mesleki gelişim (%13,7), ekonomik (%7,8) ve akademik başarı(%3,9) açısından da programın kendilerine katkı sağladığını belirtmişlerdir. Benzer olarak Kasapoğlu-Önder ve Balcı (2010)'nın çalışmasına katılan Erasmus öğrencilerinin değerlendirmelerine bakıldığında, görüşlerin en fazla akademik olanaklardan memnuniyet, ikinci olarak ise bireysel gelişime katkı bakımından olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte değişim öğrencileri programın onlara farklı bir üniversite ortamı tanıma fırsatı (%11,7) sağlaması yönünden katkısı olduğunu açıklamışlardır. Farabi Programı'ndan belediklerini bulamayan öğrenciler ise, sosyal ve akademik anlamda tatminsizlik ve uyum sorunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Tablo 3 ve Tablo 4 birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin programdan beledikleri en fazla mesleki ve sosyal-kültürel gelişim açısından iken programın onlara katkısı mesleki gelişimden çok sosyal ve kültürel gelişim açısından olmuştur.

Öğrencilerin Gönderildikleri Üniversitelerdeki Olanaklar ile Eğitim-Öğretim Uygulamaları Hakkındaki Görüşleri

Çalışmaya katılan Farabi Değişim Programı öğrencilerinin gönderildikleri üniversitedeki olanaklar ve öğretimle ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin üniversitelerin fiziksel olanakları ve öğrenme ortamının niteliğine ilişkin karşılaştırmalı görüşler ortaya koyduğu görülmüştür. Bu bakımdan her iki konuya ait düşünceler ayrı başlıklar altında sunulmuştur.

Üniversitelerin Olanakları

Farabi öğrencileri gönderildikleri üniversite ile öğrenim gördükleri üniversitenin olanaklarını kıyasladıklarında ikiye ayrılmıştır. Bir kısmı kendi üniversitesinin (KTÜ) daha iyi olduğunu belirtirken bir kısmı da gittikleri üniversite hakkında daha olumlu görüşler aktarmıştır. 4 öğrenci ise her iki üniversitenin olanakları arasında bir farklılık görmediklerini söylemiştir.

Gittikleri üniversite hakkında olumlu düşünen 10 öğrenci, büyükşehirde bir üniversiteye gönderildikleri için oranın teknoloji, kütüphane, bilgisayar laboratuvarı, internet erişimi açısından çok daha iyi olanaklar sunduğunu belirtmiştir. Olanaklar hakkında öğrenci görüşlerinden alıntılar aşağıda verilmiştir:

Ö-8:“.....üniversitesinde her türlü kaynağa hemen ulaşabiliyoruz; kütüphane yanı başımızda, okul içinde ücretsiz bilgisayar var.”

Ö-13:“Gittiğim yerin kütüphanesi, bilgisayar laboratuvarı gibi yerleri çok gelişmişti... internet erişimi okula adım atmamızla birlikte çekmekte.”

Diğer illerdeki üniversitelere giden öğrencilerin 4'ü kütüphanelerin kendi üniversitelerinden daha donanımlı olduğunu, 3'ü sınıfların teknolojik anlamda daha ilerde olduğunu, her sınıfta bilgisayar, projeksiyon, amfilerde plazma TV bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca 1 kişi sınıfların geniş ve düzenli olmasının iyi bir eğitim ortamı yarattığını vurgulamış, 2 öğrenci ise okulda internet desteğinin iyi olduğunu ve özel çalışma odalarının bulunduğunu ifade etmiştir. Kendi üniversitelerinin eğitim olanaklarının iyi olmadığını düşünen öğrencilerin bir kısmı bu konuda özellikle üniversitenin merkez yerleşkede olmamasının sınırlama yarattığını en önemli gerekçe olarak sunmuştur. Bu durumu bir öğrenci şöyle ifade etmiştir:

Ö-16:“Tüm olanaklar Fatih Eğitim'den daha iyiydi fakat eğitimin ana kampüste olmasının etkisi çok büyük KTÜ'nün Eğitim Fakültesi ise ilçede olduğu için bir hayli sorunlu oluyor.”

Öte yandan 12 öğrenci kendi üniversitenin eğitim olanaklarının daha iyi olduğu hakkında genel görüşler bildirmişlerdir. Bu öğrencilerden 6'sı kendi üniversitelerindeki kütüphane olanaklarının çok daha iyi olduğunu; 3'ü gittikleri yerde sınıf ve laboratuvarların eski ve bakımsız olduğunu; 2'si ise ders notu temin etme bakımından zorlandıklarını söylemiştir. Öğrencilerden bazısının görüşleri şöyledir:

Ö-21: "KTÜ'nün birçok açıdan daha fazla olanağının olduğunu düşünüyorum."

Ö-5: "Gerek binalarıyla gerekse sınıfları ve laboratuvarlarıyla bakımsız ve eski. Sınıflarımızın çoğu eskiydi. Ayrıca KTÜ'ye oranla kütüphanesi de yetersiz."

Ö-19: "Bilgisayar laboratuvarı sayısı bakımından, ders notları bakımından KTÜ daha iyi"

Üniversitelerdeki Öğretim Uygulamaları

Öncelikle çalışmaya katılan öğrencilerden 4'ü öğretim açısından her iki üniversiteyi karşılaştırdıklarında arada belirgin bir fark olmadığını belirtmiştir. Diğer Farabi öğrencileri gittikleri üniversitelerdeki öğretim uygulamalarını değerlendirdiğinde ise üç tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; öğretim içeriği ve sınav sistemi; öğretim elemanın tavrı; teorik veya uygulamaya dayalı işleyiştir.

Öğrencilerden 6'sı kendi üniversitelerinin eğitim-öğretim ve sınav sistemi bakımından daha zorlayıcı olduğunu, gittikleri üniversitelerde bu açılardan çok daha rahat hissettiklerini söylemiştir. Öğrenciler özellikle ders içeriği ve sınavlarda KTÜ'deki hocaların çok zorlayıcı olduğunu aşağıdaki sözlerle dile getirmiştir.

Ö-8: "KTÜ'de hocalarımız bizi çok zorluyorlardı ve bazı hocalarımız çok kasıyorlardı. Burada hocalar yönünden sıkıntı çekmiyorum."

Ö-3: "KTÜ'de bazı hocalar var; onlara denk geldiğinde resmen eziyet oluyor o ders senin için. Geçen sene DD notuyla kalmış olduğum Analitik Kimya dersinden üniversitesinde 97 ve 96 alarak AA ile geçtim. Hocalarla hiçbir sorun yaşamadım, zorlayıcı değiller."

Ö-11: "KTÜ'de ise öğretmenler çok zorluyor, ben bu zorlamanın öğrenciye bir şey katacağımı düşünmüyorum, aksine psikolojisi allak bullak oluyor. KTÜ'de 3 sınav yapılıyor ve sınav tarihleri, bütünleme tarihi birbirine çok yakın"

Ö-24: "Ders işleniş biçimi aynı olsa da hocaların sınav biçimi farklı olduğundan KTÜ'de ders geçmek çok zor, burada yata yata geçiliyor."

Çalışmaya katılan 1 öğrenci ise aksine gittiği üniversitenin eğitim açısından daha zorlayıcı olduğunu ".....de öğrenciler çok zorlandıklarından daha gerginler ve ister istemez bu sınıfa da yansıyor. Öğrenciler derslerde zorlandıkları için okula gitmek istemiyorlar, bence KTÜ bu yönden daha şanslı" sözleriyle ifade etmiştir.

Öğrencilerden 4'ü ise gönderildikleri üniversitede hocaların tavrının daha samimi olduğunu ve anlayışlı davrandıklarını şu sözleriyle belirtmiştir:

Ö-15: "Orada öğretmenler arkadaş gibiydi. Ben memnundum. Çünkü kendimizi rahatlıkla ifade edebileceğimiz bir ortam vardı."

Ö-6: ".....de öğretmenler arkadaş gibi, öğrencileri dersten nasıl geçirebileceğini düşünüyor, onlarla konuşmak, sorunlarınızı anlatabilmek çok kolay."

Ö-1: "Hocalar oldukça ilgili, her alanda destek oluyorlar."

Yapılan ders işleyişiyle ilgili olarak öğrenciler iki zıt görüş ortaya koymuştur. Farabi değişim öğrencilerinden 5'i KTÜ'deki öğretimin daha uygulamaya dönük ve öğrenci merkezli olduğunu düşünürken, 4'ü ise KTÜ'de daha teorik ve öğretmen merkezli bir eğitim yapıldığını belirtmiştir. Öğrencilerden bazılarının görüşleri şöyledir:

Ö-7: "KTÜ'deki öğrenim daha çok uygulamaya dayalı. Gittiğim yerde 2.vize olmadığından derslerde uygulamaya dönük etkinlikler pek yapılmıyordu."

Ö-12: "KTÜ uygulama yönünden çok iyiydi. Derslerde bizlerin daha çok söz hakkı olması, bizleri de yetiştiriyordu.....üniversitesi daha çok öğretmen merkezli, uygulama, ödev yok denilecek kadar az."

Ö-20: "KTÜ'de ders işleniş güzeldi uygulamaya yönelik yaptığımız dersler de vardı. Burada KTÜ'de gördüğümüz kadar değil."

Ö-17: "KTÜ'de daha çok öğretmen merkezli ve öğrenci dinleyici konumda; ama üniversitesi daha çağdaş bir eğitim uygulamasında."

Ö-4: "KTÜ'de genel olarak teorik bir eğitime ağırlık verilirken orda uygulamaya dayalı bir eğitim vardı."

Ö-26: "KTÜ'de genelde hocalarımız anlatır, bizler sadece dinler ve not alırdık; burada ise öğrenciler sürekli derse katılım içindeler, dersler tartışma biçiminde ilerliyor."

Ancak, KTÜ'deki eğitimin öğretmen merkezli yapıldığını açıklayan öğrencilerin bir kısmı buna sebep olarak sınıfların kalabalık olmasını ileri sürmüşlerdir.

Son olarak, yukarıda açıklanan görüşlerin yanı sıra 5 öğrenci mesleki eğitim açısından kendilerine verilen öğretimi genel değerlendirdiklerinde KTÜ'nün öğretmen yetiştirme konusunda daha iyi olduğunu

"Ders işleniş konusunda kesinlikle KTÜ çok daha kaliteli ve disiplinli bir yapıya sahip."

Ö-3: ".....Üniversitesinde imkân çok olmasına rağmen eğitim o kadar da iyi değil. Uygulamaya dönük hiçbir etkinlik yok. KTÜ buraya kıyasla eğitim açısından çok daha iyi."

Ö-12: "Bence KTÜ'de gerçekten çok kaliteli bir eğitim veriliyor. Hocalar çok bilgili ve öğrenciye aktarma konusunda gayet başarılılar. Ben KTÜ'de güzel bir altyapı oluşturduğumu fark ettim." şeklinde açıklamışlardır.

Sonuçlar ve Öneriler

Yapılan çalışmanın sonuçları, öğrencilerin öncelikle kişisel (ailevi, ekonomik, sağlık); sonra eğitsel (farklı bir üniversite ortamı ve eğitimi tanıma, istedikleri üniversitede okuma, kaliteli eğitim) ve sosyal (sosyal ve kültürel gelişim) nedenlerden dolayı Farabi Programı'na başvurduklarını ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın bulgularının açığa çıkardığı bir diğer sonuç; öğrencilerin Farabi Programı'ndan yararlanırken gidecekleri üniversiteyi tercih etme nedenlerinin öncelikle bu üniversitenin kendi gelişimlerine sosyal ve kültürel anlamda katkı sağlayacağına inanmaları, ailelerine yakın olma istekleri ve daha iyi eğitim alacaklarına olan inançlarıdır. Ayrıca, öğrenciler Farabi Programı'nı tercih etme nedeni olarak bir de maddi gerekçeleri ileri sürmüşlerdir.

Çalışmada, Farabi Programı'ndan yararlanan öğrencilerin gidecekleri üniversiteden beklentilerinin ise mesleki açıdan iyi bir eğitim, sosyal ve kültürel anlamda gelişim ve akademik anlamda daha kolay bir yıl geçirme isteği olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun bu beklentilerinin Farabi Değişim Programı sayesinde karşılandığı ve programın kendilerine başta sosyal ve kültürel anlamda olmak üzere kişisel ve mesleki gelişim yönünden de katkıları olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, Yağcı vd. (2007)'nin çalışmasında da öğrencilerin büyük çoğunluğunun günlük yaşam, akademik yaşam ve öğrenci destek hizmetleri konusunda beklentilerinin karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmada öğrencilerin bir kısmının Farabi Programı'ndan beklediklerini bulamadıkları, sosyal ve akademik anlamda tatminsizlik ve uyum gibi sorunlar yaşadıkları da belirlenmiştir.

Öğrenciler üniversitelerin fiziksel olanakları ve öğrenme ortamının niteliğine ilişkin olarak da karşılaştırmalı görüşler ortaya koymuştur. Öğrencilerin yarıdan fazlası gönderildikleri okulun teknoloji, kütüphane, bilgisayar laboratuvarı, sınıf tasarımı ve internet erişimi açısından çok daha iyi olanaklar sunduğunu belirtmiştir. Bu konuyla ilgili olarak benzer sonuçlar Boyacı (2011)'nin araştırmasında da ortaya çıkmıştır. Çalışmada, Erasmus Değişim Programı öğrencilerinin Türkiye'de geldikleri üniversitedeki sınav sistemi ve fiziksel koşulların kendi üniversitelerine göre daha avantajlı olduğunu ve sınıf mevcutlarının daha az olduğunu ifade ettikleri bulunmuştur. Diğer yandan, öğrencilerin yarıya yakını ise kendi üniversitenin eğitim olanaklarının kütüphane, sınıf ve laboratuvar bakımından daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Öğretim uygulamaları açısından ise öğrencilerin bir kısmı kendi üniversitelerini eğitim verme ve

sınav sistemi bakımından daha zorlayıcı bulmakta, gittikleri üniversitede hocaların daha samimi ve anlayışlı bir yaklaşımda olduklarını düşünmekte ve bazıları gittikleri üniversitede öğretimin teorik olduğunu savunurken bazıları da gönderildikleri kurumun daha uygulamalı öğretim yaptığını düşünmektedir.

Çalışmanın sonuçlarına dayanarak, öğrenci değişim programlarına katılmanın öğrencilerin diğer öğrencilerle işbirliğini artırarak sosyal bir değişime yol açtığını ve böylece bilgi toplumu oluşumunu desteklediğini söyleyebiliriz. Öte yandan, uzun vadede öğrencilerimizin ulusal boyutta da olsa diğer öğrencilerle rekabet etme çabası göstermesi, farklı sosyal ve kültürel ortamlar içine girmeleri mesleki ve kişisel değişim ve gelişimleri bakımından da faydalı olacaktır. Bu nedenle buldukları kurumlarda öğrenciler değişim programları hakkında bilinçlendirilmeli ve katılımları kolaylaştırılmalıdır. Bu konuda the "Sussex Centre for Migration Research and Centre for Applied Population Research" (2004), kurumsal şartlar ve ortamın bir öğrencinin üniversite değişim programına katılımı üzerine etkisi olduğunu söylemektedir. Ayrıca Farabi Programı'na katılan öğrencilerin programın kendilerine birçok açıdan katkısı olduğunu düşünmeleri memnuniyetlerini gösterdiğinden dolayı yükseköğretim kurumlarında yönetimler tarafından öğrenci değişim anlayışı desteklenerek hareketlilik hızlandırılabilir. Bu görüşe paralel olarak Daly ve Barker (2010) çalışmalarında Avustralya'daki üniversitelerde kurumun stratejik hedefleriyle öğrenci değişim programına katılım oranı arasında anlamlı bir ilişki bulmuş, ayrıca programın yürütülme sürecinin öğrenci katılımını etkilemede önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymuştur.

Yapılan çalışmanın verileri sadece Farabi Programı başladığından beri farklı üniversitelere gönderilen KTÜ İlköğretim Bölümü öğrencileriyle sınırlandırıldığından Farabi yararlanıcılarının ancak bir bölümünden veri toplanabilmiştir. Bu nedenle, benzer çalışmaların diğer üniversitelerin farklı bölümlerinde uygulanması, hem kurumlar arası hem de bölümler arası karşılaştırma şansı yaratacaktır. Böylece, edinilen deneyimler ve geribildirimler sayesinde kurumların bu programın işlerliğini daha etkin kılması ve gerekli önlemleri alması mümkün olacaktır. Öte yandan, üniversite ve bölümlerin kendi eğitimlerini değerlendirme ve diğer üniversitelerle karşılaştırabilmeleri bakımından sadece giden öğrenci boyutunun değil, gelen öğrenci açısından da durumun ortaya çıkarılması önem taşımaktadır. Ayrıca, bu çalışma Farabi Programı'nın öğrencilere mesleki ve kişisel gelişim anlamlarında katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla, gelecek araştırmalarda öğrenci değişim programlarının öğrencilere kazandırdığı mesleki değerler veya öğrencilerin bilgi ve becerisi üzerindeki etkisinin neler olduğu incelenebilir.

Kaynakça

- Altbach, P. G. (2002). Perspectives on International Higher Education, *Change*, 34 (3), (May-Jun., 2002), 29-31.
- Ault, D. E. & Martel, K. (2007). The Role of international exchange programs to promote diversity on college campuses: A case study, *Journal of Teaching in International Business*, 18(2/3), 153-177.
- Avrupa Komisyonu (European Commission: Education and Training). (2010). The Erasmus programme. http://ec.europa.eu/education/programmes/llp/erasmus/index_en.html, erişim tarihi:16 Mart 2011.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.
- Balcı, A. (2000). İkibinli Yıllarda Türk Milli Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi ve Yönetimi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(24), 495-508.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K., (1998). *Qualitative research in education: An introduction to theory and methods*. Needham Heights, MA: Allyn, Bacon.

- Boyacı, A. (2011). Erasmus Değişim Programı Öğrencilerinin Geldikleri ve Türkiye’de Öğrenim Gördükleri Üniversitedeki Sınıf Yönetimine İlişkin Karşılaştırmalı Görüşleri (Anadolu Üniversitesi Örneği). *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 270-282.
- Daly, A. & Barker, M. (2010). Australian universities’ strategic goals of student exchange and participation rates in outbound exchange programmes. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 32(4), 333-342.
- Kasapoğlu-Önder, R. & Balcı, A. (2010). Erasmus Öğrenci Öğrenim Hareketliliği Programının 2007 Yılında Programdan Yararlanan Türk Öğrenciler Üzerindeki Etkileri, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 93-116.
- Maiworm, F., Steube, W., & Teichler, U. (1991). *Learning in Europe. the Erasmus experience: A survey of the 1988-1989 Erasmus students*, Higher Education Policy Series 14, London: Jessica Kingsley Publishers.
- Maiworm, F.M. (2001). Erasmus: Continuity and change in the 1990s. *European Journal of Education*, 36(4), 459-472.
- Messer, D. & Wolter, S. C. (2007). Are student exchange programs worth it? *Higher Education*, 54, 647-663. DOI 10.1007/s10734-006-9016-6.
- Mirici, İ. H., İlter, B., Saka, Ö. & Glover, P. (2009). Eğitim Amaçlı Değişim Programları ve Erasmus Yoğun Dil Kursları: Türkçe Kursları İçin Bir Örnek Olay. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 148-159.
- Özdemir, S. (1998). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*, Ankara, Pegem Yayınevi, s.25-29.
- Özden, Y. (2002). *Eğitimde Dönüşüm: Eğitimde Yeni Değerler*. (4. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Rohlich, B. F. (1993). Expecting the worst (or the best!): What exchange programs should know about student expectations. *Occasional Papers in Intercultural Learning*, 16. The AFS Center for the Study of Intercultural Learning. (ERIC Document Reproduction Service No. ED368289)
- Stastna, V. (2001) Internationalisation of higher education in the Czech Republic- the impact of European Union programmes. *European Journal of Education*, 36, 473-491.
- Sussex Centre for Migration Research, & Centre for Applied Population Research (2004). International student mobility (No. 30). Retrieved January 3, 2012, from http://www.hefce.ac.uk/pubs/hefce/2004/04_30/04_30.pdf
- Şahin, İ. (2007). *Perceptions of Turkish exchange students of the European union’Erasmus program*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Teichler, U. (1996). Student mobility in the framework of Erasmus: Findings of an evaluation study. *European Journal of Education*, 31(2), 153-179.
- Teichler, U., & Maiworm, F. (1994). *Transitions to work: The experiences of former ERASMUS students*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- URL-1. (2011). Yükseköğretim Kurumları Arasında Öğrenci ve Öğretim Üyesi Değişim Programı, Retrieved February 2, 2011 from <https://farabi.yok.gov.tr/>
- URL-2. (2011). Yükseköğretim Kurumları Arasında Öğrenci ve Öğretim Üyesi Değişim Programı, Duyurular, Retrieved February 2, 2011 from <https://farabi.yok.gov.tr/?page=duyuru>
- Usher, A. (2009). Ten years back and ten years forward: Developments and trends in higher education in Europe region. Paper presented at UNESCO Forum on higher education in the Europe Region: Access, values, quality and competitiveness. (21-24 Mayıs, 2009) Retrieved on March 10, 2011 at <http://www.cepes.ro/forum/pdf/Usher%20Regional%20%20Report.pdf>

- Uysal, Ö. & Şahin, Ö. (2008). Yaşam Boyu Öğrenme Programının Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencileri Açısından Değerlendirilmesi: Anadolu Üniversitesi Örneği. VIII. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı Bildiriler Kitabı, s.899-905.
- Yağcı, E., Ekinci, C. E., Burgaz, B., Kelecioğlu, H. & Ergene, T. (2007). Yurt Dışına Giden Hacettepe Üniversitesi Erasmus Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 229-239.
- Yiğit, E. Ö., Kösterelioğlu, M.A., Sezer, T. & Kösterelioğlu, İ. (2009). Erasmus Experiences of Exchange Students, 1. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, (Çanakkale; 1-3 Mayıs) Retrieved on September, 12, 2010 at <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/71.pdf>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (1994). *Case Study Research: Design and Methods*. Sage Press, London.